

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft het College voor Examens (CvE) op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet CvE de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examiner. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examiner past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examiner ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.
- 3 De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.

De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.

- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;

- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
 - 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
 - 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
 - 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
 - 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.
- NB1 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.
- NB2 Als het College voor Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.
Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.
Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:
- NB
- a. Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
 - b. Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden WOLF-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt. In dat geval houdt het College voor Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 75 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:
Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De Republiek in een tijd van vorsten

1 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Vlaanderen en Brabant waren de rijkste gewesten / gewesten met de meeste inwoners van de Nederlanden. Daardoor konden zij het meeste bijdragen aan de schatkist (zodat Karel zijn centralisatiebeleid kon voortzetten/uitvoeren).

Opmerking

Als in het antwoord alleen verwezen wordt naar de keuze van zijn hoofdstad (Brussel/Brabant) wordt 1 scorepunt toegekend.

2 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de aanvoer van graan uit het Oostzeegebied konden boeren in de Noordelijke Nederlanden zich specialiseren in handelsgewassen (waardoor de boeren in de Noordelijke Nederlanden, al in de zestiende eeuw, gewend waren om voor de markt te produceren) 1
- Door de ontwikkeling van de moedernegotie was er in de Noordelijke Nederlanden voldoende graan om de bevolking te voeden (zodat de bevolking kon groeien) / beschikten de Noordelijke Nederlanden over een uitgebreid handelsnetwerk 1

3 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

Voorstanders van het Plakkaat van Verlatinghe (waarin men Filips afzwoer als vorst) kunnen zich beroepen op het Groot Privilege omdat (de volgende drie elementen dienen in het antwoord aangegeven te worden):

- Maria ook namens haar opvolgers in het Groot Privilege erkent dat haar onderdanen niet hoeven te gehoorzamen als de vorst de rechten van zijn onderdanen schendt 1
- Filips II een nakomeling/opvolger van Maria is 1
- en volgens de opstandelingen de rechten van zijn onderdanen schendt waardoor hij dus niet meer gehoorzaamd hoeft te worden 1

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 3 De juiste combinaties zijn: 1-b, 2-e, 3-d, 4-a, 5-c	
	indien vijf combinaties juist	3
	indien vier combinaties juist	2
	indien drie combinaties juist	1
	indien minder dan drie combinaties juist	0
5	maximumscore 3 Kern van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> De strategie van Filips (en Alva) houdt in, dat opstandige steden zich sneller zouden overgeven door de dreiging met terreur / het gruwelijke lot van Zutphen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> wat aanvankelijk succesvol is, omdat heel Gelre zich snel overgeeft maar 	1
	<ul style="list-style-type: none"> op langere termijn het verzet in Holland en Zeeland versterkte 	1
6	maximumscore 2 Voorbeeld van een juist antwoord is: De informatie uit deze bronnen is betrouwbaar voor een onderzoek naar de strategie van Filips, omdat:	
	<ul style="list-style-type: none"> Alva hierin (als bevelhebber van het Spaanse leger in de Nederlanden) rechtstreeks verslag doet aan zijn opdrachtgever over de uitvoering van de strategie 	1
	<ul style="list-style-type: none"> het om een geheime briefwisseling gaat, waarin beiden geen rekening hoeven te houden met de publieke opinie / zich vrij kunnen uitspreken 	1
7	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken dat in 1621 het Twaalfjarig Bestand eindigt, waardoor de strijd met Spanje weer moet worden opgepakt / het oude vijandbeeld weer moet worden opgeroepen.	
8	maximumscore 3 Kern van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> Eerst heeft men "den Koning van Hispanje (...) altijd geëerd" / de Spaanse koning altijd gehoorzaamd (couplet 1) maar daarna roept men op "de tirannie (te) verdrijven" / in opstand te komen (couplet 6) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Dit wordt niet als tegenstrijdig ervaren, omdat in het begin van de Opstand Oranje officieel/in naam nog altijd trouw is aan zijn koning, (terwijl met de tiran niet de koning maar zijn slechte raadgevers / landvoogd Alva wordt bedoeld) 	2

Vraag	Antwoord	Scores
9	maximumscore 2 Kern van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> In 1588 besloten de opstandige gewesten verder te gaan zonder vorst waardoor de Republiek ontstond als zelfstandige staat 	1
	<ul style="list-style-type: none"> In 1648 werd de Republiek als zelfstandige staat formeel erkend (door Spanje) 	1
10	maximumscore 2 Uit het antwoord moet blijken dat de keuze voor een aanval op Duinkerken (of het niet innemen van Antwerpen):	
	<ul style="list-style-type: none"> voortkwam uit de (handels)belangen van Amsterdam (die de eigen schepen wilde beschermen / geen concurrerende haven in de Republiek wilde) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> wat past bij de dominante positie die Amsterdam had in de besluitvorming in het gewest Holland (en daarmee in de besluitvorming van de Republiek) 	1
11	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is:	
	<ul style="list-style-type: none"> Vóór de Vrede van Münster was Frankrijk een bondgenoot van de Republiek / vond de Republiek het geen bezwaar als Frankrijk een deel van de Zuidelijke Nederlanden zou innemen / buurland zou worden van de Republiek 	1
	<ul style="list-style-type: none"> Na de Vrede van Münster wilde de Republiek (onder Johan de Witt) voorkomen dat Frankrijk buurland werd van de Republiek / ontstond er een steeds grotere tegenstelling met Frankrijk door de expansionistische politiek van Lodewijk XIV 	1
	Deze verandering in het buitenlandse beleid van de Republiek is nodig geworden, omdat de Republiek	
	<ul style="list-style-type: none"> vóór de Vrede van Münster Frankrijk nodig had in de strijd tegen Spanje (en wilde men liever dat de Zuidelijke Nederlanden onder Frankrijk kwamen dan onder Spanje bleven) 	1
	<ul style="list-style-type: none"> na de Vrede van Münster vrede met Spanje had gesloten en liever (een zwak) Spanje dan een sterk Frankrijk als buurland had / grondgebied dreigde kwijt te raken aan Frankrijk / een buffer wilde tussen de Republiek en Frankrijk 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In de prent wordt het stadhouderloze tijdperk afgebeeld als ongewenst / tijdelijk, omdat in de prent symbolen van het stadhouderschap gekoppeld worden aan de kleine prins 1
- bijvoorbeeld door (drie van de volgende): 3
 - de staf van bevelhebber die Willem III in de hand heeft, die duidt op het stadhouderschap / het militaire leiderschap.
 - de Nederlandse leeuw, symbool van de Republiek, die speelt met de stadhouder.
 - de kroon, die verwijst naar Willems voorbestemde (vorstelijke) heerschappij.
 - de zon met de tekst "Jahweh", die verwijst naar goddelijke steun voor de prins.

13 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Je twijfelt aan de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron, want Huygens heeft er als secretaris van de prins belang bij de situatie te rooskleurig voor te stellen om het aanzien van / de politieke steun aan de stadhouder in de Republiek niet in gevaar te brengen.

14 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Voor de Republiek was de handel op Oost- en West-Indië van groot belang / De Republiek had zelf ook een Oost-Indische en West-Indische compagnie en deze zou(den) benadeeld worden door de Franse compagnieën 1
- Volgens het *Mare Liberum* had ieder land het recht overal ter wereld handel te drijven (en had de Republiek de Franse concurrentie dus te dulden) 1

15 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

In 1702 overleed Willem III en brak het (tweede) Stadhouderloze tijdperk aan. Dit betekende dat de strijd tussen stadhouder en regenten (voorlopig) leek te eindigen in het voordeel van de Staatsgezinden.

De Verenigde Staten en hun federale overheid, 1865-1965

16 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende):

- het einde van de burgeroorlog
- het politieke klimaat van economisch liberalisme
- de door de regering gevoerde tariefpolitiek
- de verbetering van de infrastructuur (zoals de spoorwegen)
- de komst van goedkope arbeidskrachten naar de Verenigde Staten
- de activiteiten van succesvolle ondernemers in de
Reconstructieperiode
- de grotere beschikbaarheid van natuurlijke grondstoffen

per juiste oorzaak

1

17 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De (zuidelijke) Democraten waren van mening dat het *Freedmen's Bureau* kon worden afgeschaft, omdat in 1868 (in het Veertiende Amendement) was bepaald dat burgers in elke staat, ongeacht kleur of ras, gelijk dienden te worden behandeld (zodat een apart bureau voor de rechten van de vroegere slaven overbodig was) / omdat zij tegenstanders waren van federaal ingrijpen in hun staat
- Met de houding van de federale officier die zwarten beschermt tegen witten / geweld tussen zwarten en witten voorkomt, geeft Waud in deze prent de mening weer dat het *Freedmen's Bureau* niet moet worden afgeschaft

1

2

18 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De koerswijzing in de Amerikaanse buitenlandse politiek houdt in dat de Verenigde Staten een actievere rol gaan spelen in het buitenland (in Azië, het Caraïbisch gebied)
- waarvoor de vloot moet worden uitgebreid (waar niet iedereen het mee eens was)

1

1

19 maximumscore 2

Uit het antwoord moet blijken dat de tekenaar tegenstander is van de Amerikaanse interventie op de Filippijnen, omdat de inspanning te groot is, wat uit de prent naar voren komt in de grote afstand die de adelaar met zijn vleugels moet bestrijken / uit het onderschrift dat aangeeft dat de adelaar zich overstrekt.

Vraag	Antwoord	Scores
20	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: Het boek van Jacob Riis kan worden gezien als een reactie op de industrialisatie, omdat de sociale ellende die hij aan de kaak stelt het gevolg was van de (door de industrialisatie) toenemende sociale tegenstellingen / (door de industrialisatie) explosief groeiende steden.</p>	
21	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is: Met het beeld van de dakloze/op straat levende kinderen kan de <i>Progressive Movement</i> de politieke boodschap overbrengen dat de Amerikaanse overheid de sociale ellende (die het gevolg is van de industrialisatie) actiever moet bestrijden.</p>	
22	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: De advertentie past het beste bij de paragraaf over de jaren dertig, omdat die een beroep doet op een gevoel van solidariteit met de vele werklozen die door de crisis (van de jaren dertig) hun baan hebben verloren.</p>	
23	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: De inhoud van de advertentie past beter bij de economische visie van de Republikeinen, omdat die van mening zijn dat de economische problemen zullen verdwijnen als de bevolking weer gaat consumeren (zoals de advertentie aangeeft), terwijl de Democraten ervan uitgaan dat dit niet voldoende is om de crisis op te lossen / dat hier een belangrijke taak ligt voor de overheid.</p>	
24	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De opvatting van Graham over de oorzaak van de onrust is dat de sociale onrust onder de leraren/arbeiders/zwarte bevolking in de Verenigde Staten wordt veroorzaakt door onrecht (in dat land zelf) 1 • Redenen om te twijfelen aan de betrouwbaarheid van de bron voor dit onderzoek zijn (twee van de volgende): 2 <ul style="list-style-type: none"> – De schrijver geeft een ingekorte herinnering aan de toespraak weer. – Het gaat hier om persoonlijke herinnering aan de toespraak. – De schrijver kiest partij voor de spreker. – De schrijver is onder de indruk van / laat zich meeslepen door de spreker. – De herinnering van de schrijver is later opgeschreven. 	
	per juiste reden	1

Vraag	Antwoord	Scores
25	<p>maximumscore 3</p> <p>De juiste combinaties zijn:</p> <p>1917 = d 1919 = c 1941 = a 1945 = b 1962 = e</p>	
	indien vijf combinaties juist	3
	indien vier combinaties juist	2
	indien drie combinaties juist	1
	indien minder dan drie combinaties juist	0
26	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De kern van het Amerikaanse buitenlandse beleid in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw was het streven naar isolationisme/afzijdigheid in internationale conflicten • De <i>Lend Lease Act</i> hield in dat de Amerikaanse regering militair materieel ter beschikking kon stellen van landen waarvan de verdediging belangrijk was voor de veiligheid van de Verenigde Staten • De <i>Lend Lease Act</i> kan worden gezien als een breuk in het Amerikaanse buitenlandse beleid in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw, omdat de Verenigde Staten door het leveren van wapens aan Groot-Brittannië partij kozen in de oorlog • De <i>Lend Lease Act</i> kan worden gezien als een voortzetting van het Amerikaanse buitenlandse beleid in de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw, omdat de Verenigde Staten met het alleen leveren van materieel een rechtstreekse betrokkenheid bleven vermijden 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
27	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Door het invoeren van de <i>GI-Bill</i> kwamen veel gedemobiliseerde soldaten later op de arbeidsmarkt (omdat zij gaan studeren). – De babyboom zorgde ervoor dat veel vrouwen van de arbeidsmarkt verdwenen / schiep veel werkgelegenheid. – De overheid / de heersende moraal stimuleerde vrouwen plaats te maken op de arbeidsmarkt voor de teruggekeerde soldaten. – De grote vraag naar goederen in de periode na de oorlog zorgde voor veel werkgelegenheid. – Veel vrouwen die in het leger hadden gediend, kwamen na hun demobilisatie niet op de arbeidsmarkt. 	
	per juiste verklaring	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

28 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Het verband tussen beide is, dat de Amerikaanse containment-politiek bedoeld was om het uitbreiden van het communisme tegen te gaan, en dat het Marshallplan met economische hulp aan het verarmde (West-)Europa probeerde te voorkomen dat het communisme zich daar zou uitbreiden.

29 maximumscore 2

De juiste volgorde is:

4, 6, 2, 1, 5, 3

Opmerking

Als door het wegstrepen van één foutief geplaatst nummer een verder juiste reeks ontstaat, wordt 1 scorepunt toegekend.

30 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- Dit lied past door de inhoud van het protest bij deze beweging omdat het gaat over het doorbreken van de segregatie in de bus / in het zwembad (wat een belangrijk doel is van de Burgerrechtenbeweging) 1
- Dit lied past door de vorm van het protest bij deze beweging omdat het zingen van dit soort protestliederen kenmerkend is voor de geweldloze wijze van actievoeren van de Burgerrechtenbeweging 1

31 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

Voor uitvoering van (de armoedebestrijding van) *The Great Society* was veel geld nodig, wat door de sterk stijgende kosten van de oorlog in Vietnam onvoldoende beschikbaar was.

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 28 mei naar Cito.

6 Bronvermeldingen

bron 1	http://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/bronnen/Pages/1477%2003%2014%20ned.aspx
bron 2	ontleend aan: Epistolario del III duque de Alba, don Fernando Álvarez de Toledo, deel III, Madrid 1952, pag. 248.
bron 3	ibidem, pag. 250-251.
bron 4	Willem Wilmink en Lidia Postma (ill.), Het Wilhelmus, Amsterdam 1994, pag. 10 en 20.

- bron 5 Jill Stern, *Orangism in the Dutch Republic in Word and Image, 1650-1675*, Manchester/New York 2010, pag. 40.
- bron 6 <http://www.dbnl.org>.
- bron 7 http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f6/Freedman_bureau_harpers_cartoon.jpg
- bron 8 Donald Dewey, *The Art of Ill Will, The story of American political cartoons*, New York 2007, pag 134.
- bron 9 Jacob A. Riis, *How the Other Half lives*, New York 1997, pag. 147-155.
- bron 10 ontleend aan: D. Boorstin e.a., *We Americans*, Washington DC 1975, pag. 320.
- bron 11 ontleend aan: H. Aptheker (red.), *The Negro People in the United States 1910-1932*, Secaucus N.J. 1973, pag. 299 en 301.
- bron 12 uitspraak a ontleend aan: D. Merrill en T.G. Paterson (red.), *Major Problems in American Foreign Relations, Volume II, Since 1914*, Boston 2010, pag. 132-133.
uitspraak b ontleend aan: D. Merrill en T.G. Paterson (red.), *Major Problems in American Foreign Relations, Volume II, Since 1914*, Boston 2010, pag. 165.
uitspraak c ontleend aan: D. Merrill en T.G. Paterson (red.), *Major Problems in American Foreign Relations, Volume II, Since 1914*, Boston 2010, pag. 40.
uitspraak d ontleend aan: D. Merrill en T.G. Paterson (red.), *Major Problems in American Foreign Relations, Volume II, Since 1914*, Boston 2010, pag. 31-32.
uitspraak e ontleend aan: D. Merrill en T.G. Paterson (red.), *Major Problems in American Foreign Relations, Volume II, Since 1914*, Boston 2010, pag. 373.
- bron 13 ontleend aan: http://www.tsrocks.com/p/pete_seeger_texts